

ANALIZA VRIJEĐALAČKOG DISKURSA SLUŽBENE POLITIČKE KOMUNIKACIJE HDZ-A NA FACEBOOKU

IMPRESSUM

Autor: Matej Mikašinović-Komšo

Zagreb, 2023.

ISBN: 978-953-7960-43-8

Gong

Izvršna direktorica: Oriana Ivković Novokmet

Mihanovićeva 14

10 000 Zagreb

e-mail: gong@gong.hr

web: www.gong.hr

1. VAŽNOST CIVILIZIRANE RASPRAVE ZA DEMOKRACIJU

Demokracija je politički sustav, ali i sustav vrijednosti, načela i principa, u kojem bi se naglasak politike trebao staviti na civiliziranoj raspravi, uvažavanju i poštovanju mišljenja drugih i uspostavljanju kompromisa. Ponašanje i djelovanje državnih dužnosnika, a posebice predsjednika, premijera, ministara i saborskih zastupnica, trebalo bi biti u skladu s interesima javnosti te odražavati primjer za kvalitetno političko i javno komuniciranje. Svojim bi djelima i komunikacijom trebali zagovarati, promovirati i jačati demokraciju, demokratske vrijednosti, političku kulturu i politički pluralizam, a ne srozavati politiku na poništavanje drugih te vraćati društvo u tribalizam, konflikte i polarizaciju - sve u svrhu kratkoročnog dizanja vlastitog političkog rejtinga.

Međutim, u posljednje smo vrijeme svjedokinje srozavanja kvalitete političke komunikacije političkih aktera, koji u svojim javnim izjavama pokazuju trend udaljavanja od principa civilizirane rasprave prema neciviliziranoj, definiranom s nedostatkom poštovanja prema svojim političkim suparnicima, pa čak i frustracijom prema istima. Takva je komunikacija obilježena upotrebom vrijeđanja, prozivanja, verbalnih svađa, napadima na ličnost sugovornika, namjerno netočnim predstavljanjem suparnika, ismijavanjem, zapaljivim i polarizirajućim jezikom, omalovažavanjem te upotrebom psovki, često korištenih prilikom komentiranja i opisivanja svojih političkih protivnika. Porast takvog stila komunikacije - kako u Hrvatskoj, tako i u drugim državama s bitno duljom demokratskom tradicijom - ima ozbiljne negativne implikacije za demokraciju, jer izlaganje građana i građanki takvom stilu komunikacije vodi prema gubitku političkog povjerenja, negativnijem poimanju političkih institucija i aktera te smanjenju percipirane legitimnosti političara i političarki.¹

2. RAST NETRPELJIVE POLITIČKE KOMUNIKACIJE U HRVATSKOJ

S obzirom na značaj koji civilizirana rasprava ima za demokraciju, ne iznenađuje kako je već skoro tri godine komunikacijski stil aktualnog hrvatskog predsjednika Zorana Milanovića

¹ Sarah Sobieraj & Jeffrey M. Berry (2011) From Incivility to Outrage: Political Discourse in Blogs, Talk Radio, and Cable News, Political Communication, 28:1, 19-41
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10584609.2010.542360>

predmet brojnih rasprava građanki i stručnjakinja. Vodeći svoju predsjedničku kampanju u 2019. godini na sloganu “Predsjednik s karakterom”, kao novoizabrani je predsjednik svoj pobjednički govor 5. siječnja 2020. godine obilježio pomirljivim, otvorenim diskursom, u kojem je, osim što je zaustavio publiku od zviždanja dosadašnjoj predsjednici Kolindi Grabar-Kitarović, istaknuo sljedeće:

*"Ljudi se razlikuju, ali ono za što ću se truditi jest da nikoga bez potrebe ili namjerno ne pobijedim, da budem uho i glava za svakoga, a manje rame za plakanje, da vodimo dijalog svjesni da nas ima različitih, različitih pogleda na svijet, predrasuda, na koje ni sam nisam imun, jer sam obično ljudsko biće."*²

Međutim, 2. listopada 2020. godine je pokazao posve drugačiji predsjednički karakter. Tada je reagirao na kritike koje su mu saborske zastupnice Dalija Orešković i Marijana Puljak uputile zbog njegove uključenosti u korupcijsku aferu Janaf, nazvavši ih “samodopadnim narikačama”,³ istovremeno proglasivši Gong “kruhoborcima”,⁴ a niz drugih aktera “smetenjacima i smutljivcima”. Od tog je trenutka Milanović sve kritičare, ali i aktere koji su ga prozivali za njegovo ponašanje, počeo “kititi” raznim neprimjerenim nazivima i opisima - premijera države Andreja Plenkovića je 17. listopada 2020. godine nazvao “plamenim jazavcem”,⁵ a udrugu B.A.B.E. 7. veljače 2021. godine “zaboravljivim holivudskim glumicama”⁶ - postavši predvodnik stila političke komunikacije koji prije nalikuje na retoriku anonimnih internetskih rasprava nego na službenu komunikaciju nositelja jedne visoke državne funkcije.

² HINA (2020) VIDEO: POBJEDNIČKI GOVOR ZORANA MILANOVIĆA Tvornica zviždala Kolindi, novi predsjednik ih zaustavio: 'Ne, ne i ne!' Jutarnjilist.hr <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/video-pobjednicki-govor-zorana-milanovica-tvornica-zvzdala-kolindi-novi-predsjednik-ih-zaustavio-ne-ne-i-ne-9822757>

³ Klauški, Tomislav (2020) Desnica je na Pantovčaku opet dobila novog Franju Tuđmana. 24sata.hr <https://www.24sata.hr/kolumne/zoki-milanovic-je-probudio-duh-franje-tudmana-na-pantovcaku-719801>

⁴ Otvoreno.hr (2020) Milanović nastavlja verbalni sukob: Hoće li reagirati pravobraniteljica ili to opet moram ja? Kakvi su to standardi? [Milanović nastavlja verbalni sukob: Hoće li reagirati pravobraniteljica ili to opet moram ja? Kakvi su to standardi? - Otvoreno.hr](https://www.otvoreno.hr/vijesti/milanovic-nastavlja-verbalni-sukob-hoce-li-reagirati-pravobraniteljica-ili-to-opet-moram-ja-kakvi-su-to-standardi/)

⁵ Jutarnjilist.hr (2020) 'On je narikatelj, paž i plameni jazavac. Prijetnje? Ako nisi u stanju živjeti s tim pritiskom, idi mami!' <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/on-je-narikatelj-paz-i-plameni-jazavac-prijetnje-ako-nisi-u-stanju-zivjeti-s-tim-pritiskom-idi-mami-15025906>

⁶ Index.hr (2021) Milanović napao BABE: Imaju glupo ime, one su poput zaboravljenih holivudskih glumica. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/milanovic-napao-babe-imaju-glupo-i-neduhovito-ime-one-su-kao-zaboravljene-glumice/2252578.aspx>

Milanović je svoje ponašanje opravdao tvrdnjom kako “ima stav”, a taj “stav” nije pretjerano naštetio njegovoj popularnosti u javnosti - iako je izgubio nešto podrške kod građana i građanki koje glasaju za SDP i Možemo, stekao je veću podršku kod onih koji glasaju za HDZ i Domovinski pokret.⁷ Stoga unatoč zapaljivoj retorici i skandaloznim izjavama - s kojom ga javnost primarno i poistovjećuje⁸ - Milanović i dalje ostaje najpopularniji političar u hrvatskoj javnosti, uživajući podršku 55% ispitanika u kolovozu 2021. godine, 52% ispitanika početkom 2022. godine⁹ te 48% ispitanika početkom 2023. godine.¹⁰ A da takav oblik komunikacije (i potencijalna popularnost koja prati njegovu upotrebu) nije stao samo na njemu, već se nastavlja širiti hrvatskom političkom scenom, pokazuje i nevjerojatan pad kvalitete političke komunikacije između premijera Andreja Plenkovića i Zorana Milanovića u pogledu raznih političkih tema, pitanja i događaja.¹¹ No takva komunikacija od strane HDZ-a nije ograničena na samo jednog političara, već predstavlja ciljani komunikacijski smjer cijele stanke, što se uostalom očituje u službenoj stranačkoj komunikaciji Facebook stranice HDZ-a. Ne zaostajući za Milanovićem u neciviliziranoj komunikaciji, HDZ na svojoj Facebook stranici učestalo omalovažava opoziciju jezikom primjerenijem grubim anonimnim internetskim komentarima, pa su tako u veljači 2022. godine Most prozvali “tragikomičnim jajanima”, Možemo “Ne možemo i ne znamo”, a Zorana Milanovića “štetočinom”.¹² Ton i sadržaj takve komunikacije ispod je prihvatljive razine u demokratskom društvu, daleko od konstruktivne rasprave i

⁷ N1 Info Zagreb (2021) Predsjednika Zorana Milanovića podržava gotovo svaki drugi birač HDZ-a. <https://n1info.hr/vijesti/predsjednika-zorana-milanovica-podrzava-gotovo-svaki-drugi-birac-hdz-a/>

⁸ Jutarnji.hr (2022) Istraživanje: Milanović po popularnosti samo iza Tuđmana, ljudima je draži od Mesića i Josipovića. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/istrazivanje-milanovic-po-popularnosti-samo-iza-tudmana-ljudima-je-drazi-od-mesica-i-josipovica-15160098>

⁹ Mihaljević, Josip (2022) Crobarometar: Milanovića i Vladu najviše podržavaju stariji od 60 godina. Mirovina.hr <https://www.mirovina.hr/novosti/crobarometar-milanovica-i-vladu-najvise-podrzavaju-stariji-od-60-godina/>

¹⁰ 24sata (2023) Novi Crobarometar: Milanović je najpozitivniji političar, HDZ daleko ispred SDP-a i Mosta... <https://www.24sata.hr/news/novi-crobarometar-milanovic-je-najpozitivniji-politicar-hdz-daleko-ispred-sdp-a-i-mosta-893891>

¹¹ HINA (2021) GRBIN O SVAĐI PLENKOVIĆA I MILANOVIĆA: 'Njihova komunikacija odavno je prešla granice'. <https://net.hr/danas/hrvatska/grbin-o-svadi-plenkovica-i-milanovica-njihova-komunikacija-odavno-je-presla-granice-a119f132-b998-11eb-9e88-02383fd6dc89>

¹² Klarić, Jasmin (2022). Premijer se hvali tolerancijom, a stranka mu vrijeđa ljude kanalizacijskom retorikom ultradesnih portala. Telegram.hr <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/premijer-se-hvali-tolerancijom-a-stranka-mu-vrijeđa-ljude-kanalizacijskom-retorikom-ultradesnih-portala/>

međusobnog poticajnog političkog rivalstva; međutim, do sada o njemu nije bilo puno rasprave i spomena.

S obzirom na to da je HDZ trenutačno na vlasti te da je ujedno i član Europske pučke stranke, način na koji provodi svoju službenu digitalnu političku komunikaciju je izrazito bitan za očuvanje kvalitete demokracije i poticanje usvajanja demokratskih vrijednosti i načela u društvu. Upravo je zato potrebno istražiti je li od 2020. godine, kada je u javnosti došlo do porasta necivilizirane komunikacije od strane Milanovića, HDZ prihvatio i počeo kopirati sličnu retoriku, te ako jest, je li njena uporaba porasla kroz godine? Kako bi se to istraživanje moglo provesti, nužno je istražiti sadrže li službene objave s Facebook stranice HDZ-a vrijeđalački diskurs, a ako ga sadrže, prema kojim je političkim akterima usmjeren, koliko se učestalo pojavljuje te je li se kao stil objava pokazao uspješnim?

U svrhu odgovaranja na ova pitanja je za analizu odabrana službena Facebook stranica HDZ-a, "[HDZ - Hrvatska demokratska zajednica](#)", te njezine objave. Za prikupljanje podataka korišten je [CrowdTangle](#), alat za javne uvide u Facebook sadržaj svih javnih profila, koji je pod vlasništvom Facebooka.¹³ Njegovom je upotrebom moguće saznati kada javne stranice objavljuju svoj sadržaj, koliko je interakcija isti postigao te koliko su uspješne bile pojedine objave naspram svih ostalih s iste stranice.¹⁴ Pomoću CrowdTangle alata je sa službene Facebook stranice HDZ-a izdvojeno 4269 objava iz perioda 1. siječnja 2020. - 31. prosinca 2022. godine: 1609 objava u 2020. godini, 1318 u 2021. godini te 1342 objava u 2022. godini. Izabrani period odgovara početku predsjedničkog mandata Zorana Milanovića, ali i početku 14. saziva Vlade Republike Hrvatske, koju predvodi HDZ, te prati razvoj komunikacijskog stila HDZ-a u kontekstu sve izraženije necivilizirane retorike u javnom prostoru. Nad izdvojenim je objavama provedena kvantitativna analiza sadržaja, s ciljem identificiranja objava koje sadrže

¹³ Pristup alatu Crowdtangle je dan od strane National Democratic Institute, putem njihove suradnje s koalicijom Design 4 Democracy.

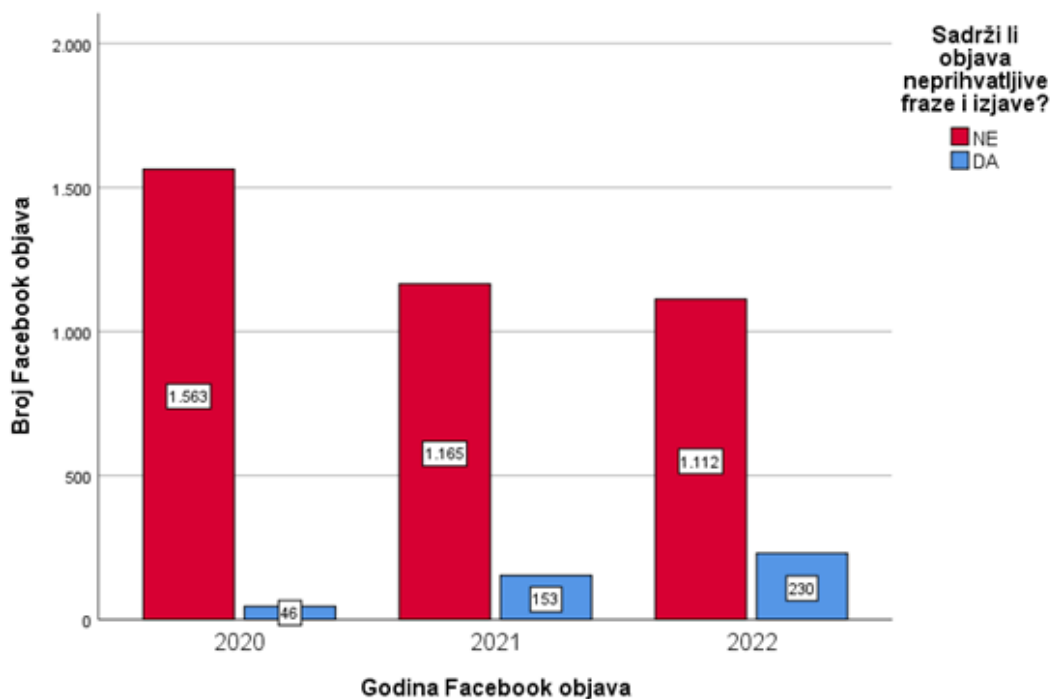
¹⁴ CrowdTangle alat računa [uspješnost](#) pojedine objave tako da uzima 100 objava iste vrste koje su prethodile objavi, odbacujući 25 objava s najmanjom količinom interakcija korisnika te 25 objava s najvećom količinom interakcija. Za preostalih se 50 objava računa aritmetička sredina ostvarenih interakcija korisnika na nekoliko različitih vremenskih intervala (15 minuta, sat vremena, 5 sati itd.). Dobiveni rezultati služe kao kontrola napretka broja interakcija korisnika s najnovijom objavom - ako je veća od kontrolne brojke, onda je uspješnost objave iznad 1.0, a ako je manja, onda je ujedno i ispod 1.0.

vrijeđalački diskurs usmjeren prema političkim akterima te analize istih. Shodno prethodno opisanom sadržaju necivilizirane rasprave, pod takvim se diskursom smatraju sve riječi i fraze korištene za komentiranje drugih političkih aktera, a koje su karakterizirane upotrebom uvreda, omalovažavanja, prozivanja i ismijavanja - toksična i netrpeljiva narav političke komunikacije prema javnosti, neprimjerene za demokraciju, dijalog i kompromis.¹⁵ Što se tiče političkih aktera, oni su definirani kao sve osobe, političke stranke i organizacije s relevantnim političkim djelovanjem.

3. ANALIZA VRIJEĐALAČKOG DISKURSA U OBJAVAMA SLUŽBENE FACEBOOK STRANICE HDZ-A

Od ukupno 4269 objava, njih je 429 sadržavalo vrijeđalački diskurs, što čini čak 10.04% ukupne HDZ-ove komunikacije na Facebooku od 2020. godine. Promatrano kroz godine, jasan je porast zastupljenosti ovakvog stila komunikacije, posebice od 2021. godine - dok je 2020. godine objavljeno "samo" 46 objava takve prirode (2.94% objava te godine), već je u 2021. godini objavljeno njih 153 (11.61% objava te godine), da bi u 2022. godini bilo prisutno 230 objava takve naravi (20.68% objava te godine).

¹⁵ Sarah Sobieraj & Jeffrey M. Berry (2011): From Incivility to Outrage: Political Discourse in Blogs, Talk Radio, and Cable News, Political Communication, 28:1, 19-41
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10584609.2010.542360>

Graf 1: Usporedba objava prema uključivanju vrijeđalačkog diskursa kroz godine

Očito je iz podataka da je prijelaz iz 2020. godine u 2021. godinu predstavljao promjenu u stilu HDZ-ove komunikacije, što, zanimljivo, koincidira sa sve izraženijom neprikladnom i zapaljivom retorikom predsjednika Zorana Milanovića tog perioda. Dok je prije listopada 2020. godine sadržaj objava HDZ-a bio umjerenije prirode (iako su i tada bile prisutne objave s neprimjerenim, ali ipak blažim, frazama), između listopada 2020. godine i ožujka 2021. godine postaje vidljiva promjena stila komunikacije HDZ-a, koji se počinje isticati grubljim i ekstremnijim opisivanjem drugih političkih aktera. Prekretnicu predstavlja ožujak 2021. godine, kada je HDZ, pri komentiranju rezultata Crobarometra HDZ, po prvi put, umjesto oslovljavanja političkih stranka njihovim imenom, iste opisao na uvrjedljiv način - SDP je prozvao "posrnulim", a Peđu Grbina "kurirom". Od tog trenutka nadalje je takva retorika, baš kao i kod Milanovića, prisutna u sve većem broju objava te postaje sve oštrija, bez naznaka ublažavanja.

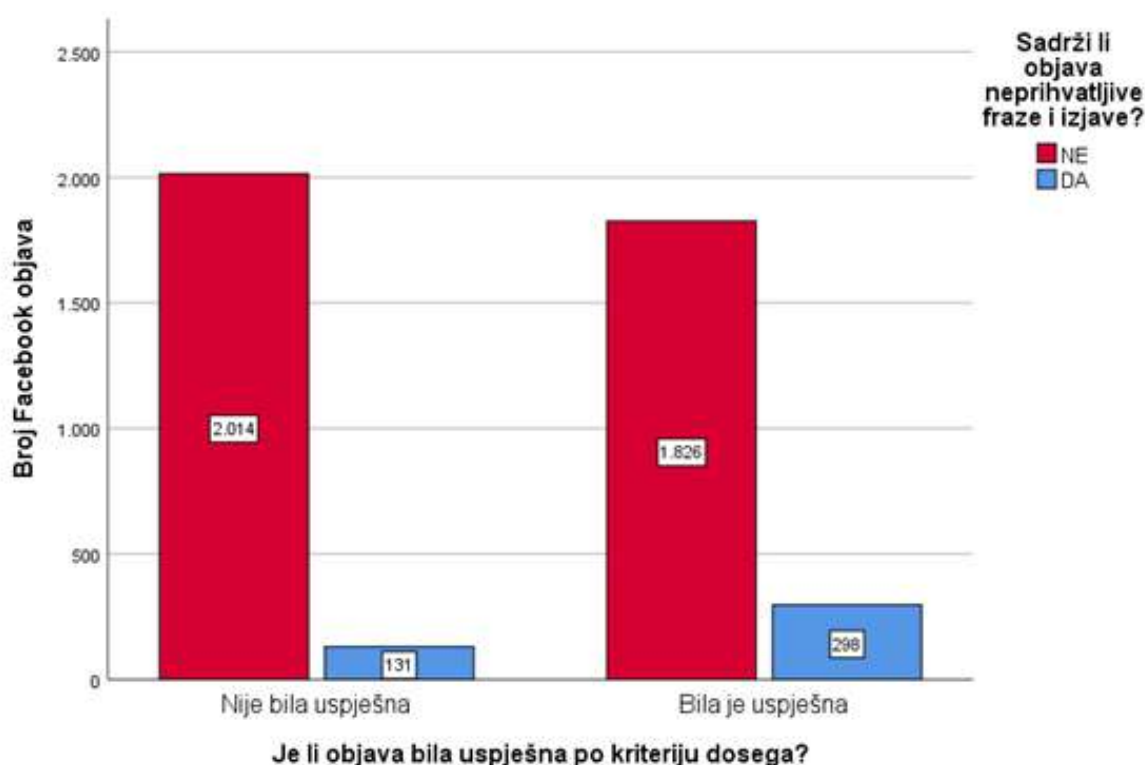
Kada se promotre politički akteri koji su se našli u 429 objava s vrijeđalačkim diskursom, ističu se tri najčešće mete - oporba, Zoran Milanović te SDP - a prate ih Možemo, Peđa Grbin, Most, Davor Bernardić, Nikola Grmoja, Mirela Ahmetović i Nino Raspudić. Iako je HDZ sve ove

političke aktere ukrasio u više navrata s raznolikim nazivima, poput “licemjer”, “nemoćni”, ili “destruktivni”, istima su također pripisani i personalizirani opisi, koji kao da imaju ulogu svođenja cijele političke i karakterne persona političkog aktera na jedan koncept. Tako se Milanovića naziva “Titovim gardistom” i “Kremljenkom”, oporbu “cirkusom”, Možemo “Ne možemo”, Grbina “Gargamelom”, Most “Milanovićevim mališanima” i “tragikomičnim jajanima”, Ahmetović “LNG komesarkom” te Nina Raspudića “Milanovićev potrčko”. Iako se opisi razlikuju, svima im je zajedničko nametanje opisa kojim se političke protivnike HDZ-a omalovažavalo i relativiziralo, u svrhu njihova predočavanja javnosti kao skupine nesposobnih, opasnih te u konačnici destruktivnih aktera, čiji bi dolazak na vlast prouzročio veliku štetu za građanke.

Rank	Politički akter	Broj opisa	Jedinstveni opisi	Tri najčešća opisa (i ukupni broj njihove upotrebe)		
1	Oporba	158	40	Nemoćna (25)	Destruktivna (18)	Cirkus (15)
2	Zoran Milanović	140	75	Štetočina (15)	Nervozan (7)	Kremljenko (6)
3	SDP	72	37	Posrnuli (23)	Destruktivan (8)	Maliciozan (3)
4	Možemo	68	14	Ne možemo (39)	Ne možemo i ne znamo (10)	Destruktivan (4)
5	Peđa Grbin	63	26	Posrnuli (27)	Kurir (9)	Gargamel (3)
6	Most	58	30	Mališani (14)	Licemjeri (8)	Destruktivni (3)
7	Davor Bernardić	45	27	Izgubljen (4)	Neznalica (3)	Nesposoban (3)
8	Nikola Grmoja	32	17	Mitraljez s ćorcima (6)	Ivermektin (5)	Grmuljator (4)
9	Mirela Ahmetović	25	9	LNG Komesarka (12)	Bombaderka (2)	Trbuhozborkinja (2)
10	Nino Raspudić	23	16	Glavni klaun (4)	Mali Kremljenko (3)	Milanovićev potrčko (2)

Tablica 1: Popis deset političkih aktera za koje HDZ u objavama koristi vrijeđalački diskurs

S obzirom na to da je u digitalnoj komunikaciji ključno pitanje doseg objava te dopiranja do publike (to jest, viralnost sadržaja), važno je utvrditi jesu li se objave s vrijedalačkim diskursom pokazale uspješnijima nego one koje ga ne sadrže. Kada objave sagledamo prema kriteriju uspješnosti - definiranom kao ukupan broj interakcija korisnika s objavom koji je veći nego prosječni broj interakcija s objavama koje su prethodile toj objavi - moguće je zaključiti kako su objave koje sadrže vrijedalački diskurs češće bile uspješnije nego one bez njega. Dok je postotak uspješnih objava koje ne sadrže vrijedalački diskurs iznosio 42.77% (od ukupno 4269 objava), od 429 objava s vrijedalačkim diskursom, njih je 69.46% bilo uspješno.

Graf 2: Odnos uspješnosti objava ovisno o uključivanju vrijedalačkog diskursa

Međutim, iako se na prvi pogled čini kako uključivanje vrijedalačkog diskursa rezultira uspješnijim objavama, usporedba prosječne uspješnosti otkriva drugačiju priču. U slučajevima u kojima je objava bila neuspješna, uključivanje vrijedalačkog diskursa doista jest dovodilo do boljih rezultata: s njime je prosječna uspješnost objava bila -1.45, dok je bez njega iznosila -

1.62. No u slučajevima u kojima je objava bila uspješna, objave s vrijeđalačkim diskursom su zabilježile manju prosječnu uspješnost (1.74) nego objave bez istog (1.95).¹⁶

4. ZNAČAJ VRIJEĐALAČKOG DISKURSA ZA KVALITETU DEMOKRACIJE

Rezultati istraživanja zorno ukazuju na porast vrijeđalačkog diskursa u službenoj digitalnoj komunikaciji HDZ-a na Facebooku, koji ne pokazuje znakove popuštanja te koji u svojoj naravi postaje sve grublji i ekstremniji. Ujedno, upotreba ovakvog stila komunikacije je kronološki vezana uz Milanovićevo pooštavanje vlastitog stila komunikacije, što ukazuje na mogućnost pokušaja oponašanja “uspjeha” kojeg je on ostvario s njime. Sadržajno gledano, temeljna je dodirna točka ovih dvaju komunikacijskih stilova upotreba specifičnih opisa za političke aktere, putem čijeg se ponavljanja nastoji stvoriti i kultivirati negativni imidž ostalih političkih aktera s jedne strane, te pozitivan imidž odašitelja takvih poruka s druge strane. Svrha takvog komuniciranja je stvoriti dojam u javnosti kako je odašitelj takvih poruka čvrst, odlučan, nepokolebljiv i predan politički akter, dok su svi ostali politički akteri slabi i neodlučni - sve kako bi oslabili učinak kritika koje dobivaju na svoj rad te osigurali političku prevlast. Pritom se upotrebom takve retorike često prelazi preko demokratskih normi političke komunikacije, jer se ostale političke aktere ne predstavlja kao političke suparnike, koji predstavljaju drugačije interpretacije problema i potreba društva, već kao egzistencijalne neprijatelje - aktere niskih sposobnosti i morala koji bi bili destruktivni za državu i društvo ako dođu na vlast.

Iako ovo istraživanje nije uzelo u obzir cjelokupni opus HDZ-ove komunikacije - već je svoju analizu usredotočio isključivo na način kojim opisuju političke aktere (što predstavlja tek dio njihove retorike) - kao ni komunikaciju ostalih političarki i političkih stranaka, rezultati svejedno ukazuju na zabrinjavajući trend opadajuće demokratske kvalitete komuniciranja s političkog vrha. Naime, odabir načina na koji HDZ komunicira s javnošću nije pitanje koje se

¹⁶ Naravno, ovi rezultati prikazuju tek deskriptivni opis odnosa uspješnosti objave i uključivanja vrijeđalačkog diskursa u istima, bez utvrđivanja utjecaja teme kojom se objava bavi i njena značaja za društvo, kao i raznih drugih faktora. Stoga bi u konačnici bilo nužno proširiti u budućnosti ovu analizu, kako bi se utvrdio utjecaj drugih faktora te njihovih mogućih povezanosti.

tiče samo HDZ-a, jer ono može imati dalekosežne posljedice za društvo. Umjesto poticanja konstruktivne rasprave i suparništva u demokraciji - što donosi pozitivne učinke za javnost - HDZ, zajedno s predsjednikom Republike, komunicira na način koji je ispod svake razine u demokratskom društvu te ujedno ne pokazuje znakove ublažavanja. Takvom se komunikacijom s političkog vrha normalizira vrijeđanje i omalovažavanje u javnom prostoru, čime se sužava prostor za argumentiranu raspravu o relevantnim društvenim i političkim pitanjima, a potiče netrpeljivost i stigmatizacija. Nazivanjem svojih političkih suparnika “štetočinama” i “destruktivnima” radi utrke za *like*-ovima može samo dovesti do srozavanja cjelokupne demokratske kulture u državi te opasnosti za demokratsko društvo - posebice u trenucima permanentne nesigurnosti i straha uslijed pandemije, inflacije te rata u Ukrajini.